

Liberaalisuus ja konservatiivisuus papin työn arjessa

Potilaan tila on hyvin vakava. Ensiksikin potilas potee uskon kriisiä ja osittain myös uskon puutetta. Toiseksi potilas kärsii vakavista sisäisistä jännitystiloista, jotka suurelta osin johtuvat epävarmuudesta siitä, miten pitäisi vastata muuttuneen elinympäristön haasteisiin. Nämä kaksi ongelmaa johtavat siihen, että potilas kolmanneksi kärsii uskottavuuden puutteesta. Ennuste on kuitenkin hyvä, koska on olemassa enemmän voimavaroja kuin potilas itse tiedostaa ja uskaltaa uskoa. (John Vikström Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilasta Haastettu kirkko -seminaarissa Tampereella 8.4.2013)¹

JOHDANTO

Politiikasta tuttua jakoa liberaaleihin, uudistumielisiin, ja konservatiiveihin, säilyttäjiin, on kirkollisessa keskustelussa käytetty monessa merkityksessä. Termillä liberaali viitataan kirkollisessa keskustelussa yleisesti valmiuteen toivottaa tervetulleeksi uusia ajatuksia, kun taas termillä konservatiivi yleisesti viitataan liberaalien ajatusten torjumiseen. Aiempien tutkimusten perusteella konservatiivit ovat tyypillisesti vakavasti sitoutuneet oppiin ja heillä on perinteinen moraalikäsitys; liberaalit sen sijaan ovat valmiimpia ottamaan erilaisia positioita uskonnollisissa ja moraalisisissa kysymyksissä.² Jako liberaaleihin ja konservatiiveihin on uskontojen piirissä

yleismaailmallinen ja luonnehtii niin protestanttista ja katolista kirkkoa kuin muitakin uskonnollisia yhdyskuntia.³

Suomalaisessa kirkollisessa keskustelussa termit konservatiivi ja liberaali on liitetty usein erityisesti kahteen asiaan: naisten pappuuteen liittyviin kysymyksiin ja homoseksuaalien oikeuksiin liittyviin kysymyksiin. Kirkollisessa keskustelussa kahtiajakoa uudistusmielisemmän ja säilyttävämmän, liberaalimman ja konservatiivisemmän kannan edustajiin piti yllä lähes koko 1900-luvun käyty keskustelu siitä, voidaanko naisia vihkiä papiksi.⁴ Naispappuuden hyväksymisen jälkeen ytimeen nousi kysymys siitä, mitä tehdä naispappuuden vastustajille ja sen myötä nouseville työyhteisöongelmille.⁵ 2000-luvun alkupuolella, eduskunnan annettua samaa sukupuolta oleville pareille mahdollisuuden

1 Vikström 2013, 39.

2 Ks. Olson & Carroll 1992; Wald, Owen & Hill 1988; Houlden 1996; Wuthnow 1998, 12–13; Beyer 1994, 86–90.

3 Wuthnow 1988, 12–13, 132–133.

4 Niemelä & Salonen 2001; Närhi 2006, ks. myös Leppänen 2010; Vikström 2013.

5 Närhi 2006; Närhi 2012.

rekisteröidä parisuhteensa vuonna 2002, keskustelun polttopisteeseen nousi erityisesti kysymys siitä, miten kirkon tulisi suhtautua samaa sukupuolta olevien rekisteröityihin parisuhteisiin ja homoseksuaalisuuteen yleisemminkin.⁶

2000-luvun toisella vuosikymmenellä kirkollinen keskustelu teologisesti erilailla orientoituneiden välillä näyttää kärjistyneen. Esimerkiksi vuonna 2010 käyty arkkipiispan vaali samoin kuin vuoden 2012 Kuopion piispanvaali nostivat mediassa näkyvästi esiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jakautumisen uudistushaluisempiin ja perinteisemmän kannan edustajiin. Mediassa ehdokkaat haluttiin luokitella joko liberaaleiksi tai konservatiiveiksi ja näkökantojen eroista julkisuudessa näkyvimmäksi nousi vaalikeskusteluissa ehdokkaiden suhtautuminen samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin.⁷ Niin ikään Kuopion hiippakunnan piispanvaalissa vuoden 2012 alkupuolella vaalikeskustelua leimasi mediassa jälleen keskustelu ehdokkaiden jakautumisesta liberaalin teologian ja konservatiivisemmän perinteen edustajiksi.⁸

Samalla yhä useammat kritisoivat termien konservatiivi ja liberaali käyttöä ylipäätään ja pitivät niitä eri tavoin leimaavina ja usein väärin ymmärrettyinä.⁹ *Vartija*-lehti julkaisi syksyllä 2012 e-kirjan *Liberaalit ja konservatiivit* (toim. Mikko Ketola & Matti Myllykoski), jonka lähtökohtana oli mediassa näkyvä kärjistynyt vastakkainasettelu. Ketola toteaa kirjan esipuheessa Helsingin piispanvaaliin vuonna 2010 liittyen:

Oli selvää, että kirkossa oli tapahtunut polarisoituminen, jossa kaksi rintamaa, sanottakoon heitä nyt sitten liberaaleiksi ja konservatiiveiksi, olivat tiukasti napit vastakkain. Vaikka tietyt seksuaalisuuteen ja oppiin liittyvät kysymykset olivat aiemminkin aiheuttaneet intohimoja ja johtaneet ylilyönteihin kielenkäytössä, tämä oli vahvuudessaan ja laajuudessaan jotakin uutta suomalaisissa piispanvaaleissa ja kirkollisessa keskustelukultuurissa muutenkin. Tunnelmat olivat epäilemättä kiristyneet pikkuhiljaa jo aiemmin ja tärkeät piispanvaalit toimivat purkautumiskanavana monenlaisille paineille ja kaunoille.¹⁰

Piispanvaalit eivät olleet ainoita, joissa jakautuminen näkyi. Niin ikään vuoden 2012 kirkolliskokous-

ja hiippakuntavaltuuston edustajien vaalissa oli nähtävissä ehdokkaiden aiempaa selkeämpi ryhmittyminen uudistumismielisiin ja säilyttävämmän kannan edustajiin. ”Muutoksen tekijät” oli vaalissa usean hiippakunnan laajuinen yhteistyöverkosto kirkon uudistamiseksi. Tekijät tulivat eri ryhmistä, joiden tavoitteina oli ajaa kirkossa uudistusta ja rakentaa kirkkoa muutoksen keskellä.¹¹ Ryhmittymässä mukana olevista tunnetuin on tasa-arvokysymyksiä ja esimerkiksi samaa sukupuolta olevien oikeuksia vahvasti esillä pitävä Tulkaa kaikki -liike.¹² Samaan aikaan vaalissa oli näkyvissä keskittien kirkollisuutta edustavien aiempaan selkeämpi ryhmittyminen ”Kansankirkon rakentajat” -yhteenliittymän alle. Ryhmä kuvasi itseään kirkon keskittien ja sitoutuneen kansankirkollisuuden listana.¹³

Keskustelu jakautumisesta konservatiivisemmän ja liberaalin kannan edustajiin ei rajoittunut kirkon sisälle. Samoihin aikoihin käydyille presidentinvaalille oli niin ikään leimallista ehdokkaiden jakaminen poikkeuksellisen selkeästi konservatiivi-liberaali-akselille. Toiselle kierrokselle selvisi ehdokkaista kokoomuksen Sauli Niinistö ja vihreiden Pekka Haavisto. Tämä tarkoitti sitä, että vastakkain eivät olleet tavalliseen tapaan oikeisto ja vasemmisto, vaan konservatiivit ja liberaalit.¹⁴

Myös nuorten keskuudessa on havaittavissa tutkimusten mukaan aiempaa selkeämpi jako arvokonservatiiveihin ja arvoliberaaleihin. Nuorisobarometrin mukaan yhä useampi nuori haluaa määrittää itsensä jompaankumpaan. Erityisesti arvoliberaalien osuus on kasvanut. Vuonna 2010 nuorista 15 prosenttia piti itseään arvokonservatiivina ja 40 prosenttia arvoliberaalina.¹⁵

Liberaalinen ja konservatiivinen teologia

Liberaaliteologiaksi on kutsuttu teologian suuntausta ja siihen liittyvää uskonnollista ajattelua, joka syntyi valistusajattelun myötä 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella. Protestantismin piirissä liberaalin teologian juurien voidaan nähdä olevan Friedrich Schleiermacherin teologiassa Saksassa, erityisesti hänen pyrkimyksessään korostaa inhimillisen tunteen merkitystä ja tarvetta suhteuttaa kristillinen usko ihmisen omaan tilanteeseen.¹⁶ Liberaaliteologia kehittyi edelleen 1800-luvun ku-

luessa. Se sai tukea uudesta raamattukritiikistä ja eksegetiikan tutkimuksesta. Schleiermacherin jälkeen siihen keskeisesti vaikuttaneita teologeja ovat muun muassa Albrecht Ritschl, Adolf von Harnack ja Paul Tillich. Sen uudemmissa edustajista suomalaisille tunnetuin on Suomessakin pariin otteeseen vierailut John Shelby Spong.¹⁷

Vaikka teologisessa kontekstissa termillä liberaali voidaan viitata tilanteesta riippuen erityyppisiin asioihin, liberaalille teologialle voidaan katsoa olevan yhteistä yksi ja sama periaate: totuuden vaatimusta pidetään viime kädessä tärkeämpänä kuin ilmoitusta riippumatta siitä, vedotaanko sen tueksi Raamattuun tai kirkon perinteeseen.¹⁸ Tavoitteena on ollut etsiä uutta ja uskottavaa tapaa kertoa, mistä kristinuskossa on kysymys ja vapauttaa se kaikesta arvottomasta ja kuluneesta painolastista ja tehdä siitä uskottava myös nykyisen länsimaisen ihmisen silmissä.¹⁹

Liberaalin teologian edustajien ajattelulle on ominaista käsitys, että uskon uudelleen konstruointi on välttämätöntä, mikäli kristinusko haluaa olla vakavasti otettava vaihtoehto nykyajan maailmassa. Mikäli inhimillisen tiedon kehitys nostaa perinteiset raamatuntulkinnat tai uskomukset kestäättömiksi, ne on joko hylättävä tai tulkittava uudelleen niin, että ne ovat sopusoinnussa maailmaa koskevan senhetkisen tiedon kanssa.²⁰ Kristinuskoa ei tule perustella vetoamalla suoraviivaisesti Raamattuun tai Jeesuksen persoonaan, vaan liberaali teologia pyrkii ankkuroimaan uskon yhteiseen inhimilliseen kokemukseen ja tulkitsemaan sen tavalla, joka olisi mielekäs modernin maailmankatsomuksen jakaville ihmisille.²¹

Liberaalille teologiselle ajattelulle ominaisina voidaan pitää seuraavia piirteitä: 1. antidogmaattisuus: dogma on mahdollista kyseenalaistaa tai hylätä ja uusiin tietoihin tulee suhtautua avoimesti; 2. abstraktin kristologian sijasta historiallisen Jeesuksen korostaminen; 3. epäluulo ihmeitä kohtaan, neitseestäsyntymisen ja Jeesukseen ruumiin ylösnousemuksen kyseenalaistaminen; 4. tämänpuoleiseen maailmaan suuntautuminen; 5. etiikan ja moraalisen spiritualiteetin korostaminen; 6. avoimuus ja suvaitsevaisuus sekä halu etsiä yhteistä pohjaa esimerkiksi muiden uskontojen välillä.²²

Konservatiivisempaa kristillisyyttä edustavien mielestä liberaalikristillisyyttä ei riitä kristinuskon säilyttämiseksi, vaan johtaa voimattomaan sulautumiseen sekulaareihin aatteisiin sekä maallistumiseen.²³ Liberaalin teologian katsotaan vaikuttaneen kristinuskoon muun muassa siten, että kristillinen dogma on vähitellen ohentunut ja oppi toisensa jälkeen on asetettu kyseenalaiseksi ja hylätty. Näitä ovat muuna muassa inspiraatio-oppi ja Raamatun auktoriteetti, inkarnaatio, kolminaisuusoppi, kadotus ja kuolemanjälkeinen elämä. Myös moraalिनormit on kyseenalaistettu.²⁴

Keskustelu liberaaliteologian ja konservatiiviteologian olemuksesta linkittyy olennaisesti keskusteluun uskonnon eri tehtävistä. Uskonnon tehtävistä voidaan erottaa uskonnon funktio ja performanssi.

6 Ks. Saarelma 2007; Vikström 2013, 34–38.

7 Arkkipiispan vaalin toiselle kierrokselle selvisivät seitsemästä ehdokkaasta mediassa eniten ääripäihin profiloituneet kaksi: liberaaleimmin profiloitunut piispa Kari Mäkinen ja ehdokkaista konservatiivisimmin profiloitunut professori Miikka Ruokanen. Kantojen eroista julkisuudessa näkyvimmäksi nousi vaalikeskusteluissa ehdokkaiden suhtautuminen samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin: Mäkinen ilmoitti arkkipiispan vaalin yhteydessä avoimesti kannattavansa samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parisuhteiden kirkollista siunaamista, Ruokanen puolestaan ilmoitti, ettei siunaisi samaa sukupuolta olevien parisuhteita. Toisella kierroksella Mäkinen voitti Ruokasen vain 11 äänellä (593–582).

8 Toiselle kierrokselle selvisivät kuudesta ehdokkaasta kaksi mediassa perinteisimmän kannan edustajiksi leimautuneet: jälleen professori Miikka Ruokanen sekä vaalin voittanut piispankokouksen pääsihteeri Jari Jolkkonen. Edeltäjä, Kuopion piispa Wille Riekkinen puolestaan profiloitui selvästi liberaalin kannan edustajaksi.

9 Ks. esim. Juntunen 2012, 38–46; Leppä 2012, 33–37.

10 Ketola 2012, 4.

11 Muutoksen tekijät 2012.

12 Tulkkaa kaikki 2012.

13 Kansankirkon rakentajat 2012.

14 Ks. esim. Suomen seuraava presidentti on konservatiivi tai liberaali – Yle uutiset 23.1.2012.

15 Puolustuskannalla 2010, 26, 32.

16 McGrath 2001.

17 Esim. Spong 2005

18 Houlden 1993; McGrath 2000, 391.

19 Houlden 1993; McGrath 2000, 394.

20 McGrath 2001.

21 McGrath 2001.

22 Houlden 1993; McGrath 2000, 394–396.

23 Houlden 1993; McGrath 2000, 392.

24 Houlden 1993; McGrath 2000, 393.

Peter Beyer kehitteli uskonnon funktion ja performanssin erottelevan teorian Niklas Luhmanin järjestelmäteoriaa soveltaen.²⁵ Luhmanin järjestelmäteoria käsittelee yhteiskunnan funktionaalista erilaistumista. Teorian mukaan moderneilla yhteiskuntajärjestelmillä ei ole mitään keskusta tai huipua, vaan sen sisällä eri instituutiot ovat muodostaneet itsenäisiä alasysteemejä. Näitä ovat esimerkiksi uskonto, politiikka, talous, terveys ja kasvatusta. Kaikki alasysteemit toimivat samassa sosiaalisessa ympäristössä.²⁶

Kun alasysteemi pyrkii vaikuttamaan koko yhteiskuntaan, on kysymys alasysteemin funktiosta. Kun alasysteemi pyrkii vaikuttamaan toiseen alasysteemiin, on kysymys sen performanssista. Uskonnon funktiolla Beyer tarkoittaa uskonnon hengellistä tehtävää eli uskonnollista omistautumista, puhdasta uskonnollista kommunikaatiota, palvontaa, uskonnollista etsimistä, pelastuksen etsimistä ja sielujen parantamista. Performanssilla hän puolestaan tarkoittaa uskonnon soveltamista muiden alasysteemien tuottamiin ongelmiin, joita niiden sisällä ei ole kyetty ratkaisemaan. Performanssin kautta uskonnolliset yhteisöt tuovat itseään esille sakraalin ulkopuolella pyrkien vastaamaan maallisiin ongelmiin.²⁷

Työorientaatioiltaan liberaalin teologian edustajien on katsottu olevan ”performanssiin” keskittyviä. Tällä tarkoitetaan pyrkimystä soveltaa kristinuskon sanomaa muun muassa sosiaaliin kysymyksiin, ympäristökysymyksiin, köyhyyden ja epätasa-arvon torjumiseen ja ihmisarvokysymyksiin. Varsinainen uskonnon hengellinen tehtävä (funktio), puhdas uskonnollinen kommunikaatio, hartauselämä, tuonpuoleisuus ja pelastuksen etsintä ovat vähemmän korostettuja. Konservatiivit puolestaan tyypillisesti korostavat uskonnon funktiota, puhtaasti hengellisiä tehtäviä.²⁸

Aikaisemmat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien teologista orientaatiota empiirisesti tarkastelevat tutkimukset osoittavat ajattelumaailman olevan suhteellisen polarisoitunut kirkossa.²⁹ Tutkimukset myös osoittavat liberaalin orientaation vahvistuneen pappien keskuudessa. Vuonna 2010 papeista yli puolet (56 %) sijoitti itsensä lähemmäksi liberaalipäätä ja joka neljäs (25 %) lähemmäksi

konservatiivipäätä. Vain joka viides pappi arvioi ajattelunsa sijoittuvan teologisesti liberaalin ja konservatiivin välimaastoon.³⁰

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat teologisten orientaatioiden olevan jossain määrin sukupuolituneita. Pappisnaisten keskuudessa liberaali ajattelu on yleisempää kuin pappismiesten keskuudessa ja vastaavasti konservatiivinen ajattelu on selvästi yleisempää miesten keskuudessa. Itseään konservatiivisena pitävistä papeista (valitsi asteikolla 1–5 vaihtoehdon 1=konservatiivi) miehiä oli vuonna 2010 kerätyn aineiston perusteella peräti 88 prosenttia. Lähinnä konservatiivina itseään pitävistä miehiä oli 70 prosenttia, konservatiivin ja liberaalin välimaastossa olevista 59 prosenttia, lähinnä liberaalina itseään pitävistä 48 prosenttia ja itseään teologisesti liberaalina pitävistä 45 prosenttia (kaikista vastaajista miehiä 56 prosenttia).³¹ Ikä ei sen sijaan yksistään juurikaan selittänyt teologista orientaatiota. Sen sijaan eri-ikäisten naisten ja miesten orientaatioissa oli erilaisia kehityslinjoja. Naisten keskuudessa teologisesti liberaalisti orientoituvien osuus lisääntyi nuorten pappien keskuudessa. Miesten keskuudessa teologisesti konservatiiveja oli eniten ja liberaaleja vähiten nuorten pappien (alle 35-vuotiaiden) keskuudessa. Vähiten konservatiiveja oli 45–54-vuotiaiden miespappien keskuudessa.³²

Eri hiippakunnista eniten itsensä teologisesti liberaaliksi mieltäviä pappeja toimi Helsingin ja Espoon hiippakunnissa, joissa papeista kaksi kolmesta (66–68 %) mieltä itsensä liberaaliksi. Eniten itsensä teologisesti konservatiiviseksi mieltäviä pappeja oli Oulun hiippakunnassa (47 %). Oulun hiippakunta oli ainoa hiippakunta, jossa oli vuonna 2010 enemmän itsensä konservatiiviseksi mieltäviä pappeja kuin itsensä liberaaliksi mieltäviä pappeja.³³

Teologisesti erilailla orientoituneiden pappien välillä on aikaisemman tutkimuksen perusteella jonkin verran eroja siinä, millainen rooli uskolla on heidän arjessaan. Konservatiivina itseään pitävillä usko on yleisesti ottaen merkityksellisempi osa elämää: he rukoilevat enemmän, pitävät uskoa tärkeämpänä ja ennen kaikkea lukevat Raamattua tai muuta hengellistä kirjallisuutta aktiivisemmin. Konservatiivina itseään pitävissä lähes kaikki (97 %) pitää uskoa erittäin tärkeänä, liberaalina itseään

pitävistä vajaa kaksi kolmesta (63 %). Päivittäin ruokoillevia konservatiivien keskuudessa on yhdeksän kymmenestä, liberaaleissa kaksi kolmesta. Selkeimmin erot näkyvät kuitenkin Raamatun ja muun hengellisen kirjallisuuden lukemisessa: konservatiiveista viikoittain omaksi henkilökohtaiseksi hartauudeksi lukevia on yhdeksän kymmenestä, mutta liberaaleista vain joka kolmas.³⁴

TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN

Mitä liberaalisuus ja konservatiivisuus käytännössä tarkoittavat papin työn arjessa? Mikä yhdistää ja erottaa liberaalisti ja konservatiivisesti orientoituneita pappeja? Onko jaottelu ylipäättään mielekäs? Tarkastelen seuraavassa tilastollisen aineiston perusteella papiston jakautumista näihin ryhmiin ja näiden ryhmien välisiä eroja. Tarkastelu perustuu pappien omaan arvioon siitä, miten he arvioivat itsensä konservatiivi-liberaali-akselilla. On selvää, että monelle termit ovat sisällöltään epämääräisiä ja mahdollisesti arvolatautuneita, mutta tutkimus ei pyri olemaan systemaattinen tarkastelu siitä, mitä konservatiivisuus tai liberaalisuus termeinä tarkoittavat. Sen sijaan tavoitteena on luoda empiiriseen aineistoon perustuva analyysi siitä, mitä erilaiset teologiset orientaatiot käytännössä tarkoittavat kirkon työssä.

Etsin vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä liberaalisuus ja konservatiivisuus käytännössä tarkoittavat asenteina Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien keskuudessa? Miten ne linkittyvät niihin usein liitettyihin asioihin: naispappeuden vastustamiseen ja samaa sukupuolta olevien parisuhteiden kirkolliseen siunaamiseen? Mihin muihin asioihin teologinen orientaatio on yhteydessä?
2. Miten teologinen orientaatio näkyy käytännön työelämässä? Miten liberaalina ja konservatiivina itseään pitävien pappien työorientaatio ja suhtautuminen työhön eroavat toisistaan?

Mittari

Tutkimuksen aineistona käytän Kirkon akateemisten jäsenkyselyä vuodelta 2010. Kirkon akateemiset AKI r.y.:n jäsenliittoja ovat Suomen kirkon pappisliitto r.y. ja Suomen Kanttori-urkuriliitto r.y. Tässä artikkelissa keskityn pelkästään pappisliiton jäsenten näkemyksiin. Pappisliitolla oli vuoden 2009 viimeisenä päivänä yhteensä 4302 jäsentä, joista työelämässä olevia 2236, ulkomailla olevia 55 ja työelämän ulkopuolella olevia 2011.

Kysely oli kokonaisuudessaan laaja ja siinä kysyttiin muun muassa pappien ja kanttorien näkemyksiä erilaisista ajankohtaisista kysymyksistä sekä työorientaatioon, työn organisointiin, työtyytyväisyyteen ja työssä jaksamiseen liittyviä kysymyksiä. Tässä artikkelissa keskityn pappien teologiseen orientaatioon ja työorientaatioon liittyviin kysymyksiin. Kyselyssä pappeja pyydettiin sijoittamaan itsensä akselille 1=teologisesti konservatiivinen, 5=teologisesti liberaalinen. Tarkoituksellisesti tutkimuksessa ei määritelty termejä enempää, vaan vastaajan annettiin vapaasti sijoittaa itsensä jatkumolle sen perusteella, miten itse ymmärtää termit. Tällä haluttiin välttää rajaamasta termejä kapeasti tarkoittamaan esimerkiksi vain raamattukäsitykseen tai moraalikäsitteisiin liittyviä näkemyksiä. Tutkitavilla oletettiin joka tapauksessa olevan jonkinlainen perusymmärrys siitä, mitä termeillä tarkoitetaan. Tämä oli vastausten perusteella ilmeistä: vain 0,2 prosenttia papeista vastasi ”en osaa sanoa” ja 1,4 prosenttia papeista jätti vastaamatta kysymykseen. Yli 98 prosenttia kyselyyn vastanneista papeista siis kykeni sijoittamaan itsensä tälle asteikolle.

25 Beyer 1994, 79–80.

26 Luhman 2006.

27 Beyer 1994, 80.

28 Beyer 1994 86–90.

29 Ks. Niemelä 2012; ks. myös Leppänen 2010.

30 Niemelä 2013.

31 Niemelä 2013.

32 Niemelä 2012.

33 Niemelä 2010, 15.

34 Niemelä 2013; ks. myös Salomäki 2013, 8–9.

Taulukko 1. Pappien näkemys omasta teologisesta orientaatiostaan. N=844.³⁶

	Miehet	Naiset	Kaikki papit
Mielestäni teologisesti konservatiivinen	13 %	2 %	8 %
Lähinnä konservatiivi	21 %	11 %	17 %
Siltä väliltä	20 %	18 %	19 %
Lähinnä liberaali	26 %	37 %	31 %
Mielestäni teologisesti liberaalinen	20 %	32 %	25 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %

Kyselyyn vastanneista peräti neljä viidestä sijoitti itsensä teologiselta ajattelultaan lähemmäksi joko liberaali- tai konservatiiviiäripäätä (ks. taulukko 1). Yli puolet (56 %) sijoitti itsensä lähemmäksi liberaalipäätä ja joka neljäs (25 %) lähemmäksi konservatiiviiäripäätä. Vain joka viides pappi arvioi ajattelunsa sijoittuvan teologisesti liberaalin ja konservatiivin välimaastoon. Pappien jakautuminen sukupuolittain tässä kysymyksessä näkyy taulukossa 1. Teologisesti selkeästi konservatiivina itseään piti naisista vain kaksi prosenttia ja joka kymmenes lähinnä konservatiivina. Myös miesten keskuudessa teologisesti liberaalina itseään pitäviä oli enemmän kuin konservatiivina pitäviä, joskin erot eivät ole yhtä selkeitä kuin naisilla. Miehistä joka viides pitää itseään selkeästi liberaalina ja vastaavasti 13 prosenttia selkeästi konservatiivina. Lähinnä konservatiivina pitäviä oli reilu viidennes ja lähinnä liberaalina itseään pitäviä reilu neljännes miespapeista.³⁵

Suhtautumista työhön kysyttiin kysymyksellä, jossa pappeja pyydettiin ottamaan kantaa asteikolla 1–5 (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä) seitsemään työn liittyvään väitteeseen. Nämä olivat: 1) Teen työtäni ennen muuta toimeentulon takia; 2) Työ tuottaa minulle tyydytystä; 3) Minulle on tärkeää edetä urallani ja saada lisää vastuuta; 4) Työssäni voin toteuttaa itseäni; 5) Minulle on tärkeää saada auttaa ja palvella työssäni lähimmäisiäni; 6) Työ on minulle Jumalan antama kutsumustehtävä ja 7) Työ on minulle elämäntehtävä, jolle olen omistautunut kokonaan.

Työorientaatiota kysyttiin pyytämällä pappeja ottamaan kantaa siihen, miten tärkeänä he pitävät erilaisia työtehtäviä riippumatta siitä, kuuluuko kyseinen tehtävä omaan työkuvaan. Näitä olivat

sanan julistaminen, ihmisten auttaminen, musiikkitoiminta, hallinnolliset työt, sielunhoito, jumalanpalvelus, kirkolliset toimitukset, lähetystyö, oikeudenmukaisuuden edistäminen, tasa-arvon puolesta puhuminen, heikoimmassa asemassa olevien ihmisten auttaminen, evankelointityö, kasvatustyö, rippikoulu, perhetyö, Raamatun lukeminen ja opettaminen, rukouselämä, yhteydenpito sidosryhmiin ja suhdetoiminta, yhteistoiminta kansalaisjärjestöjen, musiikkilaitosten ja urheiluseurojen kanssa, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, vähemmistöjen oikeuksien edistäminen sekä harjoittelunohjaus ja mentorointi. Vastaajia pyydettiin arvioimaan kunkin tehtävän tärkeyttä asteikolla 1=ei ollenkaan tärkeä, 2=vain vähän tärkeä, 3=jonkin verran tärkeä, 4=melko tärkeä, 5=erittäin tärkeä.

Tutkimusaineiston analyysin lähtökohtana ovat normaalit määrällisen tutkimuksen aineistoa kuvailevat analyysit: frekvenssit, keskiarvot ja ristiintaulukoinnit. Asioiden välisiä yhteyksiä tarkastellaan Pearsonin tulomomenttikertoimen avulla. Keskiarvojen välisiä eroja tarkastellaan useamman ryhmän olleessa kyseessä varianssianalyysin avulla.

Vastaajat

Jäsenkysely toteutettiin Akavan kirkollisten ammattiliittojen valtuuston vaalin yhteydessä alkuvuodesta 2010. Kysely postitettiin vaalimateriaalin kanssa työelämässä oleville jäsenille viikolla 3. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 878 pappisliiton jäsentä (vastausprosentti 39). Kaksi kolmasosaa vastaajista (736; 66 %) vastasi kirjekyselyyn, kolmannes (371) sähköisesti.

Kaikki pappisliiton jäsenet eivät ole pappeja, vaan mukana on myös teologeja, joilla ei ole pap-

Taulukko 2. Vastaajien virka-asema.

	Vastaajia	% vastaajista
Kirkkoherra	160	18,2
Kappalainen	201	22,9
Seurakuntapastori tai vastaava	240	27,3
Sairaalapastori/sairaalasielunhoitaja	48	5,5
Kristillisen järjestön työntekijä	42	4,8
Muu seurakunnan tai srk-yhtymän työntekijä	36	4,1
Kirkon keskushallinnon työntekijä	27	3,1
Perheneuvoja	26	3,0
Hiippakunnan työntekijä	18	2,1
Lehtori	2	0,2
Muu kirkollinen työ	7	0,8
Yliopiston tai ammattikorkeakoulun opettaja tai tutkija	12	1,4
Muu	28	3,2
En ole tällä hetkellä työelämässä	16	1,8
Ei vastausta	15	1,7
Vastaajia yhteensä	878	100

pisvihkimystä. Kyselyyn vastanneista vuonna 2010 heitä oli noin kolme prosenttia (kaikkiaan pappisliiton jäsenistä vuoden 2009 lopussa 88 oli maisterijäseniä eli ei-pappeja). Jatkossa pappisliiton jäsenistä käytetään kuitenkin useimmiten yksinkertaisuuden vuoksi nimitystä ”pappi”. Tällä viitataan kaikkiin, myös niihin jäseniin, jotka eivät ole pappeja.

Kyselyyn vastanneista papeista 42 prosenttia oli naisia. Kaikista pappisliiton työelämässä olevista jäsenistä naisia oli 45 prosenttia. Vastaajat jakautuivat eri hiippakuntiin melko identtisesti hiippakuntien suhteellisen osuuden mukaisesti kirkossa. Hieman muita aktiivisemmin kyselyyn vastasivat Oulun ja Turun hiippakuntien työntekijät. Papeista 76 prosenttia toimi kaupungissa, 24 prosenttia maaseudulla. Vastaajat jakautuivat eri tehtäviin taulukon 2 mukaisesti.

Eri työtehtävissä toimivien teologisessa orientaatioissa on joitain huomionarvoisia eroja. Eniten teologiselta ajattelultaan liberaalina tai lähinnä liberaalina itseään pitäviä on perheneuvojen (84 %), seurakunnan tai yhtymän muiden työntekijöiden keskuudessa (86 %), kirkon keskushallinnon työntekijöiden (74 %) ja yliopiston tai ammattikorkeakoulun opettajien ja tutkijoiden (67 % keskuudessa).

Konservatiivina itseään pitäviä oli eniten kappalaisien (37 %), kristillisten järjestöjen työntekijöiden (34 %) sekä kirkkoherrojen (25 %) keskuudessa.

Kyselyyn vastanneet täyttivät vuonna 2010 keskimäärin 49 vuotta. Vanhimmat vastaajat olivat 68-vuotiaita, nuorimmat papit 24-vuotiaita. Papeista 13 prosenttia oli alle 35-vuotiaita. 35–44-vuotiaiden ikäluokka oli huomattavan pieni. Heitä oli papeista vain 19 prosenttia. 45–54-vuotiaita oli kolmannes. Papeista kolmannes oli myös 55-vuotias tai vanhempi.

TULOKSET

Liberaalisuus ja konservatiivisuus papiston keskuudessa

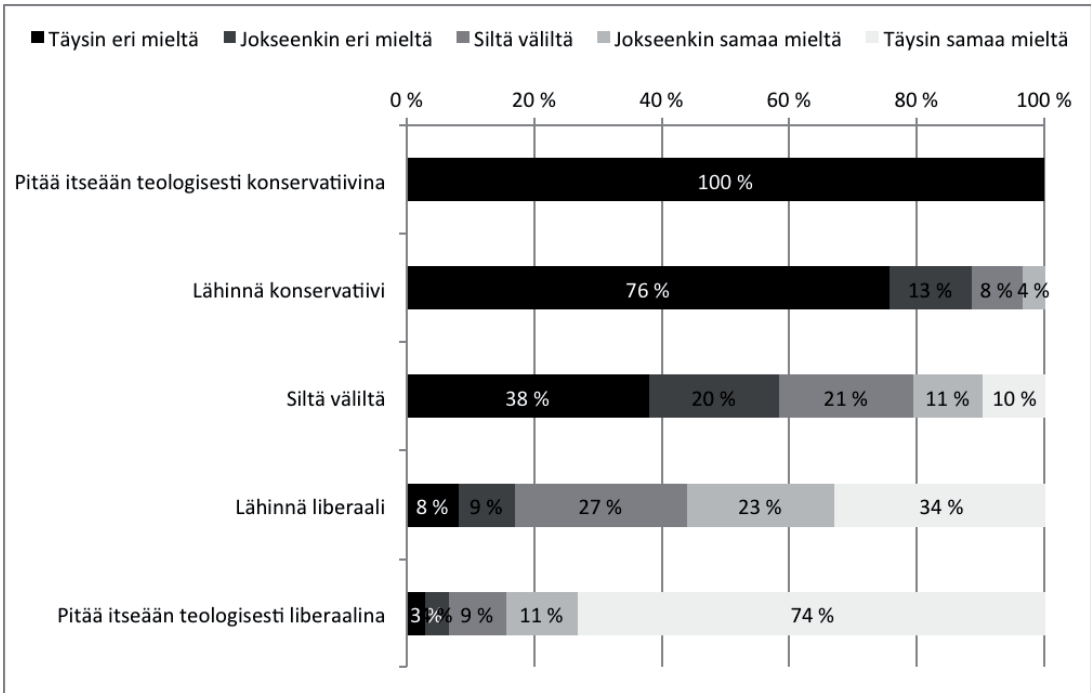
Aiemmat tutkimukset osoittavat enemmistön papeista mieltävän itsensä joko liberaaliksi tai konservatiiviksi. Neljännes papeista pitää itseään konservatiivina tai lähinnä konservatiivisena, yli puolet liberaalina tai lähinnä liberaalina. Mitä eroteltu käytännössä tarkoittaa ja mitä liberaalisuus ja

35 Ks. lisää Niemelä 2012.

36 Niemelä 2012.

Kuvio 1. Liberaalina ja konservatiivina itseään pitävien pappien suhtautuminen kysymykseen: ”Samaa sukupuolta olevien kumppanien rekisteröidylle parisuhteille tulisi olla mahdollista saada kirkollinen siunaus”. N=844.

konservatiivisuus merkitsevät kirkon työn arjessa? Kirkollisessa keskustelussa sanalla konservatiivi viitataan usein henkilöön, joka suhtautuu kriittisesti naispappeuteen ja vastustaa samaa sukupuolta olevien oikeuksia esimerkiksi kirkolliseen vihkimiseen. Vastaavasti liberaaliksi luonnehditaan henkilöä, joka haluaa edistää samaa sukupuolta olevien parien oikeuksia ja vaatii naispappien syrjinnän loppettamista. Tutkimusaineiston perusteella molemmat määrittelyt osoittautuvat käytännössä ainakin jossain määrin relevanteiksi. Teologinen orientaatio on tilastollisesti hyvin vahvasti yhteydessä sekä käsitykseen siitä, tulisiko samaa sukupuolta olevilla olla oikeus kirkolliseen siunaamiseen ($r=.70^{***}$) että suhtautumiseen naispappeuteen ($.61^{***}$).

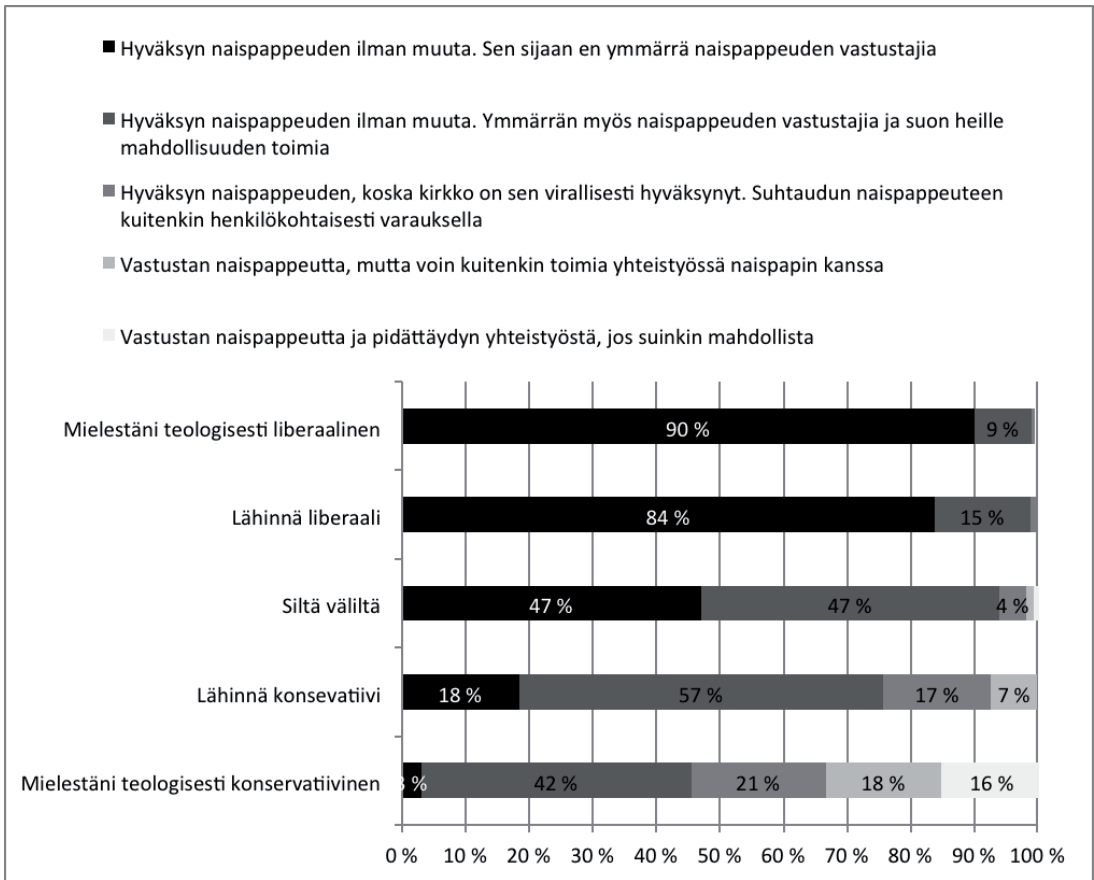
Erityisen selkeä yhteys teologisella orientaatiolla on suhtautumiseen samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen parisuhteiden kirkolliseen siunaamiseen (ks. kuvio 1). Itseään konservatiivina pitävistä jokainen oli täysin eri mieltä siinä, tulisiko kirkon

siunata näitä pareja. Vastaavasti itseään liberaalina pitävistä neljä viidestä on täysin samaa mieltä, että kirkon tulisi siunata näitä pareja. Näin ollen siis liberaali/konservatiivi -jaottelu näyttää tarkoittavan tämän hetken kirkollisessa kielessä lähes samaa kuin suhtautuminen samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin.

Vastaavanlainen yhteys, joskin hivenen heikompi, näkyy siinä, miten konservatiivit ja liberaalit suhtautuvat naispappeuden vastustajiin (ks. kuvio 2). Kyse on siis nimenomaan suhtautumisesta vastustajiin, ei niinkään vastustamisesta sinänsä. Itseään liberaalina pitävistä 90 prosenttia ei ymmärrä naispappeuden vastustajia ja lähinnä liberaaleistakin peräti 84 prosenttia, kun konservatiivina itseään pitävistä lähes kaikki ymmärtävät vastustajia. Kuitenkin selkeitä naispappeuden vastustajia konservatiiveistakin on vain joka kolmas. Heistä puolet ilmoittaa pidättäytyvänsä yhteistyöstä, mikäli mahdollista. Lähinnä konservatiiveista vain seitsemän

Kuvio 2. Teologisesti erilailla orientoutuvien pappien suhtautuminen naispappeuteen. N=844.

prosenttia ilmoittaa vastustavansa naispappeutta. Noin puolet konservatiiveista tai lähinnä konservatiiveista ilmoittaa hyväksyvänsä naispappeuden, mutta ymmärtävänsä myös vastustajia. Lisäksi noin joka viides hyväksyy naispappeuden, koska kirkko on sen hyväksynyt, mutta henkilökohtaisesti suhtautuu siihen varauksella.

Konservatiivinen teologinen orientaatio on tutkimusaineiston perusteella yhteydessä seuraavien herätysliikkeiden vaikutukseen: Suomen Raamattuopisto ($r=.47^{***}$), Kansanlähetyksen (.41^{***}), evankelinen liike/SLEY (.35^{***}), vanhoillisesta diolaisuus (.31^{***}), Opiskelija- ja Koululaislähetyksen (.31^{***}), Kansan Raamattuseura (.30^{***}), muu lestadiolaisuus (.25^{***}), Länsi-Suomen rukoilevaisuus (.22^{***}), Luther säätiö (.17^{***}) ja evankelinen liike/ELY (.13^{***}). Nämä liikkeet pääosin lukeutuvat nii-

hin, joita Salomäki on tutkimuksissaan nimennyt protestirintamaksi. Nämä liikkeet ovat useissa lausumissa esiintyneet yhdessä puolustaen perinteistä uskonkäsitystä ja moraalista.³⁷

Vahvin yhteys konservatiivisella orientaatiolla on uuspietistisiin Suomen Raamattuopistoon ja Kansanlähetykseen, joihin kiinteästi tai väljästi kuuluvista noin neljä viidestä pitää itseään teologisesti selvästi tai lähinnä konservatiivisena. Evankelisen liikkeen järjestöistä SLEY:n ja ELY:n profiilit poikkeavat jonkin verran toisistaan. Vaikka molemmilla on tilastollisesti yhteys konservatiiviseen teologi-

37 Salomäki 2006; 2010. Eri liikkeiden suhteesta naispappeuteen ks. Salomäki 2010, ks. myös Närhi 2012.

seen ajatteluun, yhteys on selvästi vahvempi SLEY:n kannattajien keskuudessa. Kiinteästi SLEY:een kuuluvista useampi kuin neljä viidestä pitää itseään konservatiivina, kun taas ELY:een kuuluvista papeista puolet pitää itseään liberaalina tai lähinnä liberaalina. Molemmissa liikkeissä jossain määrin kuuluvien profiili on paljon moniulotteisempi ja väljästi näihin liikkeisiin kuuluvista suurin osa luokituu akselille ”maltillisesti konservatiivi – maltillisesti liberaali”. Myös Kansan Raamattuseuraan kuuluvien profiilille on ominaista maltillisuus. Vaikka kokonaisuudessaan ryhmässä on muuta papistoa enemmän konservatiivista ajattelua, liikkeeseen kiinteästi tai väljästi kuuluvia luonnehtii enemmän keskittien ajattelu, ja vain pieni osa luokittelee itsensä ääripäihin.

Liberaalinen ajattelu puolestaan on yhteydessä seuraavien herätysliikkeiden vaikutukseen: herännäisyys (-.17**), Taizé-liike (-.16**), Hiljaisuuden ystävät (-.12**) ja Tuomasyhteisö (-.08*). Näihin liikkeisiin kuuluvat papit siis edustavat muuta papistoa todennäköisemmin liberaalia teologista ajattelua. Käytännössä herännäisyyteen kiinteästi tai väljästi kuuluvista vain joka kymmenes pitää itseään konservatiivina ja noin kolme neljästä liberaalina. Tuomasyhteisöön, Hiljaisuuden Ystäviin ja Taizé-liikkeen itsensä lukevien profiili on samansuuntainen. Yhteys on kuitenkin heikompi kuin edellä konservatiivisella orientaatiolla tiettyihin liikkeisiin.

Liberaali- ja konservatiivipappien suhtautuminen työhön ja työorientaatio

Seuraavaksi siirryn tutkimuksen pääkysymykseen ja tarkastelen teologisesti erilailta orientoituneiden suhtautumista työhön ja työorientaatiota. Miten konservatiivien ja liberaalien suhtautuminen työhön ja työorientaatio eroaa toisistaan ja mitkä tekijät heitä yhdistävät? Tutkimusaineisto osoittaa, että konservatiivina ja liberaalina itseään pitävien välillä on selkeitä eroja – joskin myös yhtäläisyyksiä – siinä, miten he suhtautuvat työhön ja missä määrin eri työtehtäviä pidetään tärkeänä. Kyselyssä pappien suhtautumista työhön kysyttiin mittarilla, jossa pyydettiin ottamaan kantaa seitsemään työtä kuvaavaan väitteeseen (ks. taulukko 3 ja kuvio 3).

Suurimmat erot erilailta ajattelevien pappien välillä on siinä, missä määrin työ nähdään Jumalalta saatuna kutsumustehtävänä ($F=22,53^{***}$). Konservatiivina itseään pitävät näkevät työnsä selkeästi ja ennen kaikkea Jumalalta saatuna kutsumustehtävänä. Kokemus työstä Jumalalta saatuna kutsumustehtävänä on konservatiivisesti orientoituville keskimäärin annetuista vaihtoehdoista parhaiten heidän suhdettaan työhön kuvaava vaihtoehto. Peräti 81 prosenttia itseään konservatiivina pitävistä on täysin samaa mieltä väitteen kanssa (ks. kuvio 3). Liberaalina itseään pitävistä täysin samaa mieltä on joka kolmas (32 %). Konservatiivipapit näkevät työnsä myös muita useammin elämäntehtävänä, jolle ovat omistautuneet kokonaan ($F=9,32^{***}$).

Liberaalina itseään pitävät papit puolestaan pitävät tilastollisesti merkitsevästi tärkeämpänä sitä, että voivat työssään toteuttaa itseään ($F=4,61^{***}$) ja voivat edetä uralla ja saada lisää vastuuta ($F=4,61^{***}$). Keskimäärin kuvaavimpana liberaalisti orientoituvat kuitenkin pitävät sitä, että työ tuottaa heille tyydytystä ja että he voivat auttaa ja palvella lähimmäisiään. Huomion arvoista kuitenkin on, että näissä kysymyksissä konservatiivisesti ja liberaalisti orientoituneet eivät eroa toisistaan, vaan nämä asiat ovat tärkeitä kaikille.

Siirryn tarkastelemaan teologisen orientaation yhteyttä siihen, mitä työtehtäviä papit pitävät tärkeänä työssään. Konservatiivinen teologinen ajattelu on korrelaatiokertoimen perusteella yhteydessä seuraavien työtehtävien tärkeänä pitämiseen:

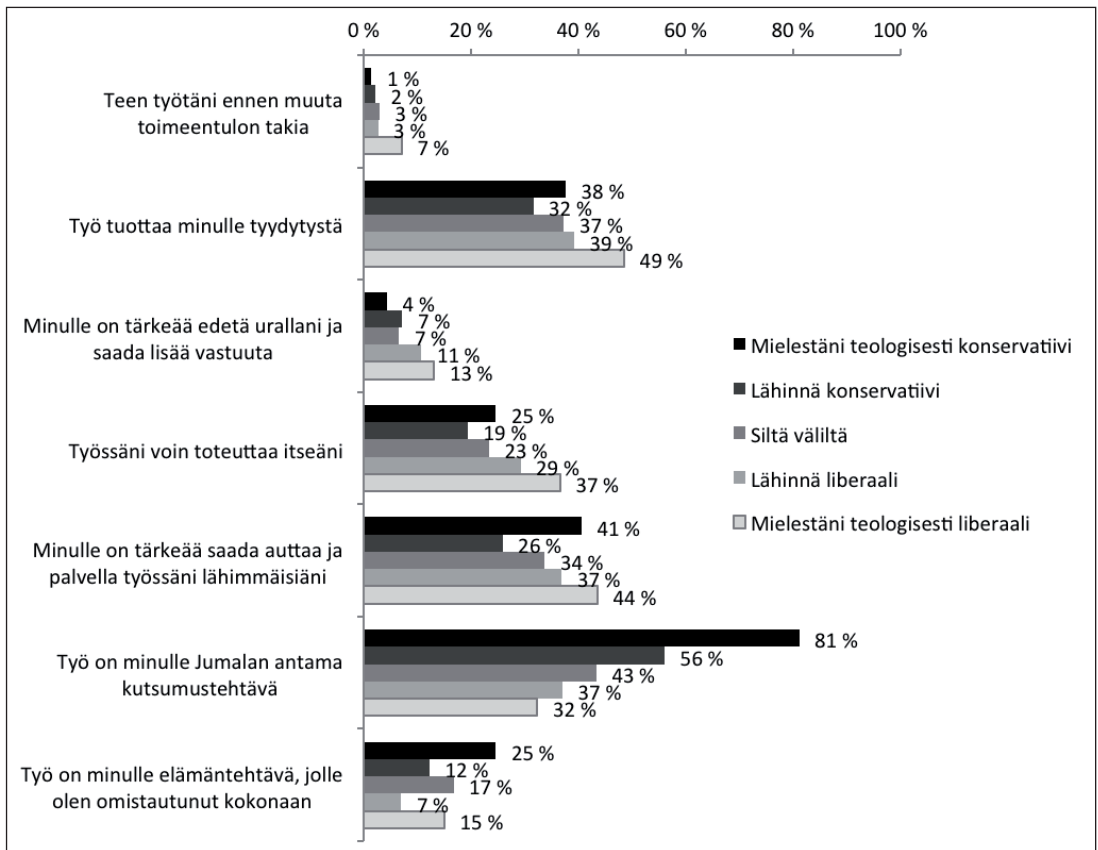
- Evankelointityö ($r=-.48^{***}$)
- Raamatun lukeminen ja opettaminen (-.36***)
- Lähetystyö (-.36***)
- Rukouselämä (-.30***)
- Sanan julistaminen (-.29***)
- Jumalanpalvelus (-.19***)
- Rippikoulu (-.08*)
- Kasvatustyö (-.07*)

Verrattuna liberaalisti ajatteleviin pappeihin konservatiivit eroavat erityisesti siinä, missä määrin painoarvoa he laittavat Raamatun lukemiselle ja opettamiselle sekä evankelointityölle ja lähetys-

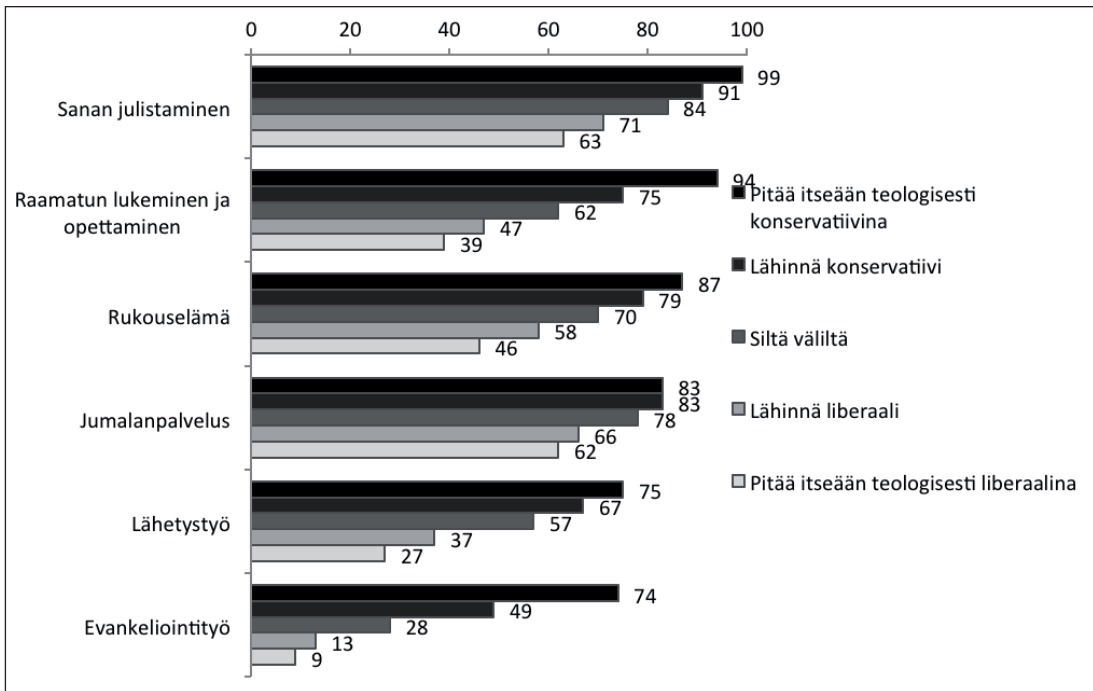
Taulukko 3. Teologisesti eri tavoin ajattelevien pappien suhtautuminen työhön. Keskiarvot asteikolla 1–5 (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä) ja keskiarvojen erojen merkitsevyys (ANOVA). N=844.

	Mielestäni teologisesti konservatiivi	Lähinnä konservatiivi	Siltä väliltä	Lähinnä liberaali	Mielestäni teologisesti liberaali	Kaikki	ANOVA (F)
Teen työtäni ennen muuta toimeentulon takia	2,38	2,30	2,38	2,46	2,60	2,45	2,01*
Työ tuottaa minulle tyydytystä	4,25	4,16	4,28	4,29	4,33	4,28	1,21
Minulle on tärkeää edetä urallani ja saada lisää vastuuta	2,67	2,68	2,83	3,03	3,11	2,93	4,61***
Työssäni voin toteuttaa itseäni	3,84	3,78	3,84	4,10	4,13	3,98	6,22***
Minulle on tärkeää saada auttaa ja palvella työssäni lähimmäisiäni	4,22	4,02	4,17	4,22	4,20	4,17	1,76
Työ on minulle Jumalan antama kutsumustehtävä	4,78	4,48	4,30	4,08	3,87	4,20	22,53***
Työ on minulle elämäntehtävä, jolle olen omistautunut kokonaan	3,68	3,42	3,35	3,10	2,92	3,20	9,32***

Kuvio 3. Täysin samaa mieltä eräiden työhön liittyvien väitteiden kanssa olevien pappien osuus. N=844.

Kuvio 4. Konservatiivien korostamia työtehtäviä (erittäin tärkeänä kutakin työtehtävää pitävien pappien osuus eri ryhmissä). %

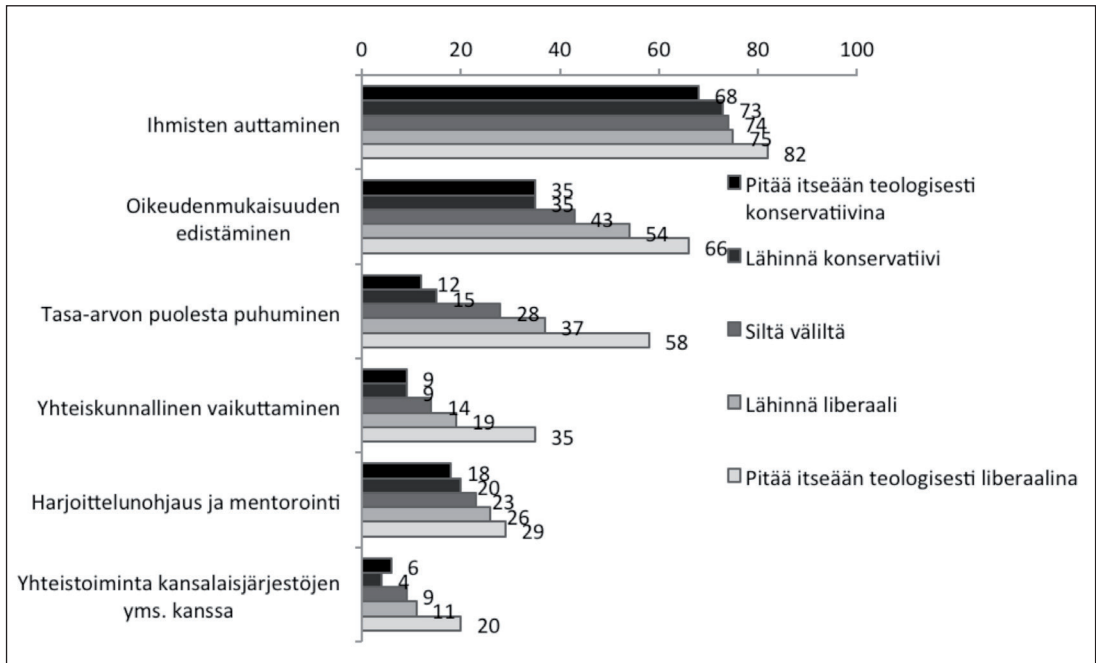
työlle. Konservatiivien keskuudessa Raamatun lukeminen ja opettaminen on sanan julistamisen ohella tärkein työtehtävä ja 94 prosenttia konservatiivina itseään pitävistä pitää sitä erittäin tärkeänä työtehtävänä (ks. kuvio 4). Sen sijaan liberaalina itseään pitävistä Raamatun lukemista ja opettamista erittäin tärkeänä pitää vain reilu kolmannes. Konservatiivien ja liberaalien välillä on myös erittäin suuret erot siinä, miten tärkeänä lähetys- ja evankeliointityötä pidetään. Konservatiiveista kaksi kolmesta pitää niitä erittäin tärkeänä, kun liberaalien keskuudessa evankeliointityötä pitää erittäin tärkeänä vain yksi kymmenestä ja lähetystyötäkin vain joka neljäs. Konservatiivit korostavat selkeästi enemmän myös rukouselämän merkitystä. Konservatiivipapeista sitä pitää erittäin tärkeänä lähes yhdeksän pappia kymmenestä, liberaaleista vajaa puolet. Konservatiivipapit korostavat myös jonkin verran enemmän jumalanpalveluksen merkitystä ja hivenen enemmän rippikoulutyön ja kasvatustyön merkitystä. Näissä kysymyksissä erot ovat kuitenkin varsin pieniä.

Liberaalin teologinen orientaatio puolestaan on yhteydessä seuraavien tehtäväalueiden korostamiseen:

- Tasa-arvon puolesta puhuminen (.38***)
- Vähemmistöjen oikeuksien edistäminen (.38***)
- Yhteiskunnallinen vaikuttaminen (.25***)
- Oikeudenmukaisuuden edistäminen (.24***)
- Harjoittelunohjaus ja mentorointi (.15***)
- Yhteistoiminta kansalaisjärjestöjen, musiikkilaitosten ja urheiluseurojen kanssa (.13***)
- Heikoimmassa asemassa olevien ihmisten auttaminen (.11***)
- Ihmisten auttaminen (.09**)
- Yhteydenpito sidosryhmiin ja suhdetoiminta (.08*)

Liberaalina itseään pitävät papit korostavat konservatiiveja enemmän ennen kaikkea tasa-arvon

Kuvio 5. Liberaalien korostamia työtehtäviä (erittäin tärkeänä pitävien pappien osuus eri ryhmissä)

puolesta puhumista ja vähemmistön oikeuksien edistämistä. Liberaalien keskuudessa kaksi kolmesta pitää tasa-arvon puolesta puhumista erittäin tärkeänä, kun konservatiivipappien keskuudessa vain kolmannes (ks. kuvio 5). Vähemmistön oikeuksia erittäin tärkeänä pitää vain joka kymmenes konservatiivina itseään pitävistä papeista, mutta 58 prosenttia itseään liberaalina pitävistä papeista. Liberaalina itseään pitävät papit pitävät konservatiiveja tärkeämpänä myös yhteiskunnallista vaikuttamista ja oikeudenmukaisuuden edistämistä sekä erilaista sidosryhmäyhteistyötä ja auttamista. Tärkeimpänä työtehtävänä liberaalisti orientoituvat papit pitävät ihmisten auttamista. Viimeksi mainituissa työtehtävissä erot eivät kuitenkaan ole erityisen suuria.

Useiden tehtävien merkityksessä liberaalisti ja konservatiivisesti orientoituneet eivät kuitenkaan eroa toisistaan tai ero on marginaalinen. Näitä ovat erityisesti kirkolliset toimitukset, sielunhoito, perhetyö ja hallinnolliset työt. Kirkollisia toimituksia ja sielunhoitoa papit pitävät erittäin tärkeänä riippumatta teologisesta orientaatiosta. Liberaalina itseään pitävistä papeista 86 prosenttia ja konservatiiveista 77 prosenttia pitää kirkollisia toimituksia

erittäin tärkeänä. Niin ikään sielunhoitoa pitää erittäin tärkeänä valtaosa niin konservatiivina kuin liberaalina itseään pitävistä eikä ryhmien välillä ole tilastollisesti merkittävää eroa. Edellä jo mainituista työtehtävistä rippikoulun, kasvatustyön, ihmisten auttamisen ja jumalanpalveluksen tärkeydessä liberaalisti ja konservatiivisesti ajattelevien pappien välinen ero on hyvin pieni.

YHTEENVETO JA POHDINTA

Artikkelissa on tarkasteltu pappien arvioita teologisesta orientaatiostaan ja sen yhteyksiä työorientaatioon ja suhtautumiseen työhön. Artikkelissa ei ole pyritty luomaan analyysia siitä, mitä käsitteet liberaali ja konservatiivi tarkoittavat papeille, vaan miten heidän arvionsa teologisesta orientaatiostaan heijastuu käytännön työelämään. Artikkeliksi auttaa arvioimaan käsitteiden merkitystä ja käsiteerottelun mielekkyyttä tämän päivän kirkollisessa keskustelussa.

Termeinä konservatiivi ja liberaali ovat tutkimuksen tulosten perusteella edelleen mediassa esiintyvistä päinvastaisista näkökulmista huolimatta varsin käyttökelpoisia, ainakin papistosta

Taulukko 4. Yhteenvedo tämän ja aikaisempien tutkimusten tuloksista: teologisesti konservatiivisena ja liberaalina pitävien pappien ominaispiirteet.

	Teologisesti konservatiivi	Teologisesti liberaali
Määrä	8 % papeista selkeästi, 17 % lähinnä	25 % papeista selkeästi, 31 % lähinnä
Sukupuoli	Useimmiten miehiä	Hieman todennäköisemmin naisia
Herätysliikevaikutteet	Uuspietistiset liikkeet, evangelisuus, lestadiolaisuus	Herännäisyys, Taizé-liike, Hiljaisuuden Ystävät ja tuomasyhteisö
Suhtautuminen naispappeuteen	Ymmärrys vastustajia kohtaan, puolet hyväksyy naispappeuden, kolmannes vastustaa naispappeutta	Ei ymmärrystä vastustajille
Suhtautuminen samaa sukupuolta olevien parisuhteiden kirkolliseen siunaamiseen	Vastustavat	Valtaenemmistö kannattaa
Työn ydin	Työ Jumalalta saatuna kutsumustehtävänä	Halu auttaa ja palvella lähimmäistä
Tärkeää työssä	Sanan julistaminen, Raamatun lukeminen ja opettaminen, sielunhoito, rukouselämä, jumalanpalvelus, kirkolliset toimitukset, lähetystyö	Kirkolliset toimitukset, sielunhoito, ihmisten auttaminen, oikeudenmukaisuuden edistäminen, tasa-arvon puolesta puhuminen, jumalanpalvelus

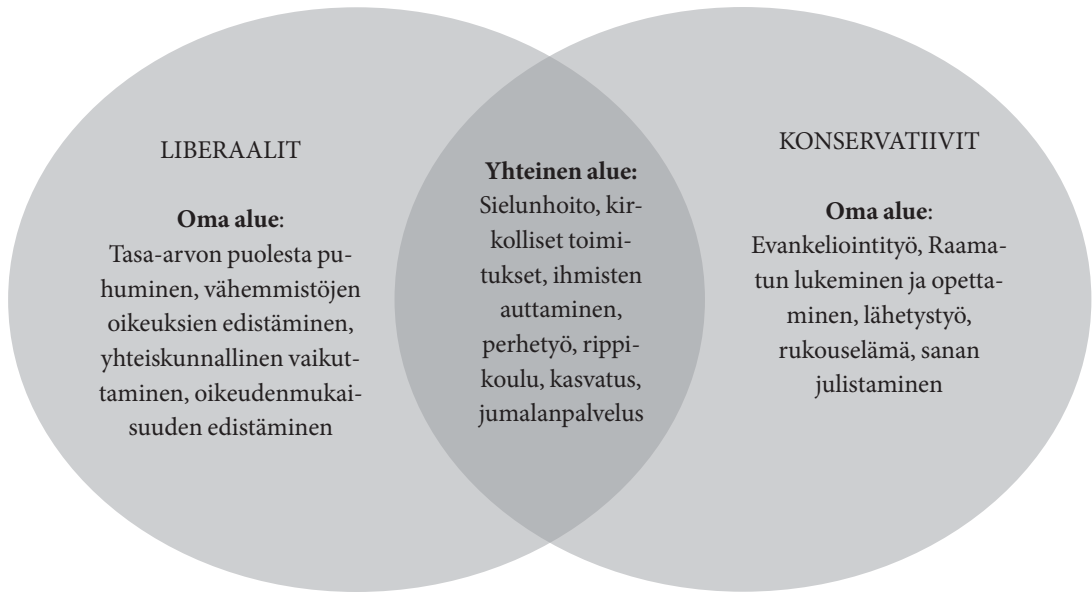
puhuttaessa. Jaottelu erottelee papistoa selkeästi, kuvaavasti ja mielekkäästi. Taulukkoon 4 on koottu tämän ja aikaisempien tutkimusten havaintoja papeista, jotka mieltävät itsensä liberaaliksi tai konservatiiviksi. Kuitenkin tulosten perusteella useat asiat myös yhdistävät teologisesti eri tavalla orientoituneita. Yhdistävät tekijät ovat jääneet aiemmissä tutkimuksissa ja puheenvuoroissa vaille huomiota.

Tulosten perusteella liberaalinen teologinen orientaatio linkittyy papeilla työorientaatioon, joka Beyerin käsitteillä on performanssiin keskittyvää. Vastaavasti konservatiivinen teologinen orientaatio linkittyy uskonnon funktiota korostavaan työorientaatioon. Konservatiivina itseään pitävät kokevat papin työn vahvasti Jumalalta saatuna kutsumustehtävänä. Työorientaatio suuntautuu perinteisiin hengellisiin tehtäviin: sanan julistamiseen, Raamatun lukemiseen ja opettamiseen, rukouselämään, jumalanpalvelukseen ja lähetystyöhön. Erityisen selkeästi konservatiivit eroavat liberaalina itseään pitävistä siinä, missä määrin evankelioimis- ja lä-

hetystyölle sekä Raamatun lukemiselle ja opettamiselle laitetaan painoarvoa. Myös omassa elämässä konservatiivipapit korostavat vahvasti Raamatun lukua ja rukoilemista.

Tutkimuksen perusteella liberaalina itseään pitävien pappien työorientaatio suuntautuu jonkin verran laajemmalle alueelle kuin konservatiivina itseään pitävien pappien ja he haluavat ulottaa uskonnon vaikutuksen myös muualle kuin sen omimalle alueelle. Luhmanin järjestelmäteoriaa soveltaen he toivovat uskonnon voivan vaikuttaa myös muihin yhteiskunnan alasysteemeihin ja niissä nouseviin kysymyksiin. Verrattuna konservatiiveihin liberaalisti orientoituneet papit korostavat ennen kaikkea tasa-arvon puolesta puhumista, vähemmistön oikeuksia, oikeudenmukaisuuden edistämistä ja yhteiskunnallista vaikuttamista. Sen sijaan evankeliointityö ja lähetystyö nähdään liberaalisti asennoituvien keskuudessa vain harvoin erittäin tärkeänä. Tämä linkittyy liberaalin teologian luonteeseen, jossa oppiin ei suhtauduta ehdottomana totuutena,

Kuvio 6. Konservatiivisesti ja liberaalisti orientoituvien pappien omimmat alueet ja yhdistävät alueet.

eikä sitä sen myötä olisi tarve sellaisenaan siirtää eteenpäin. Konservatiivien piirissä liberaaliteologiaa onkin usein kritisoitu kyvyttömyydestä siirtää perinnettä eteenpäin seuraavalle sukupolvelle.

Liberaalisti ja konservatiivisesti orientoituvia yhdistää kuitenkin samanaikaisesti monet asiat. Keskeisiä yhdistäviä asioita ovat kirkollisten toimistusten, sielunhoidon ja kirkon tekemän perhetyön korostaminen. Nämä työtehtävät ovat tärkeitä papeille riippumatta heidän teologisesta orientaatiostaan. Niin ikään molemmat korostavat ihmisten auttamista ja jumalanpalvelusta, joskin pienin painotuseroin. Myös rippikoulun ja kasvatustyön korostamisessa erot liberaalien ja konservatiivien välillä ovat pieniä.

Kuvioon 6 on koottu liberaaleja ja konservatiiveja yhdistävät alueet sekä molemmille omimmat alueet. Liberaalien omaa aluetta on erityisesti tasa-arvon puolesta puhuminen, vähemmistöjen oikeuksien edistäminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja oikeudenmukaisuuden edistäminen. Konservatiivien omaa aluetta on erityisesti evangeliointityö, lähetystyö, Raamatun lukeminen ja opettaminen sekä sanan julistaminen. Yhteiselle alueelle sijoittuu

molempien tärkeänä pitämiä asioita. Näitä ovat sielunhoito, kirkolliset toimitukset, ihmisten auttaminen, perhetyö, rippikoulu, kasvatusta ja jumalanpalvelus. Huomion arvoista on, että nämä yhdistävät tekijät ovat niitä, joita papit keskimäärin pitävät kaikkein tärkeimpinä papin tehtävinä.

Työorientaatiota selkeämmin konservatiivi-liberaali-jaottelu näkyy papiston keskuudessa heidän suhteessaan samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin ja naispappeuden vastustamiseen. Käytännössä konservatiivi-liberaali-jaottelu näyttää tarkoittavan tulosten perusteella tämän hetken kirkollisessa kiellessä lähes samaa kuin suhtautuminen samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin. Huomion arvoista kuitenkin on, että vaikka konservatiivi-liberaali-jaottelu linkittyy usein myös naispappeuteen suhtautumiseen, termi konservatiivi ei ensisijassa tarkoita henkilöä, joka vastustaa naispappeutta, vaan henkilöä, joka suhtautuu ymmärryksellä naispappeuden vastustajiin.

Tulokset osoittavat kokonaisuudessaan konservatiivi-liberaali-jaottelun noudattavan yllättävän vahvasti perinteisiä termeihin liittyviä oletuksia. Eri näkökantoja yhdistävät asiat ovat kuitenkin jääneet

pimentoon. Erilaisia teologisia orientaatioita yhdistävät asiat ovat nimenomaan kirkon työn keskiössä: sielunhoito, kirkolliset toimitukset, ihmisten auttaminen, rippikoulu, perhetyö, kasvatusta ja jumalanpalvelus. Näiden yhdistävien asioiden korostaminen erottavien asioiden sijaan voisi luoda yhteyttä erilaisilla ajattelevien välille.

KIRJALLISUUS

BEYER, PETER

1994 *Religion and Globalization*. London: Sage.

HOULDEN, LESLIE

1993 ”Liberalism in Britain”. *The Blackwell Encyclopedia of Modern Christian Thought*. Ed. Alister McGrath. Oxford: Blackwell.

JUNTUNEN, SAMMELI

2012 ”Jaottelu liberaali–konservatiivi on teologiassa typerää”. *Liberaalit & konservatiivit*. Toim. Mikko Ketola ja Matti Myllykoski. Vartija e-kirja, 38–46.

KANSANKIRKON RAKENTAJAT

2012 Ehdokaslista kirkolliskokous- ja hiippakuntavaaleissa 2012. <http://www.kansankirkonrakentajat.fi/>. Viitattu 13.2.2012.

KETOLA, MIKKO

2012 ”Prologi”. *Liberaalit & konservatiivit*. Toim. Mikko Ketola ja Matti Myllykoski. Vartija e-kirja, 4–7.

LEPPÄ, HEIKKI

2012 ”Uudistaja koskiveneessä”. *Liberaalit & konservatiivit*. Toim. Mikko Ketola ja Matti Myllykoski. Vartija e-kirja, 33–37.

LEPPÄNEN, RISTO

2010 *Pappi ja Raamattu: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien suhde Raamattuun*. Diss. E-thesis: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/21628/pappijar.pdf?sequence=1>

LUHMAN, NIKLAS

2006 ”System as Difference”. *Organization* 13 (1), 37–57.

MCGRATH, ALISTER

2001 *Christian Theology: An Introduction*. Malden, MA: Blackwell.

MCGRATH, ALISTER (TOIM.)

2000 *Modernin teologian ensyklopedia*. (*The Blackwell encyclopedia of modern Christian thought*, 1993.) Suom. Satu Norja & Kia Sammalkorpi-Soini. Helsinki: Kirjapaja.

MUUTOKSEN TEKIJÄT

2012 www.kirkkovoimuuttua.fi. Viitattu 13.2.2012.

MYLLYNIEMI, SAMI (TOIM.)

2010 *Puolustuskannalla: Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 107; Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 43. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta.

NIEMELÄ, KATI

2010 *Papisto ja kanttorit 2010: Akavan kirkollisten ammatiliittojen jäsenkyselyn raportti*. Kirkon tutkimuskeskus, www-julkaisuja Nro 20. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

2011 ”Female Clergy as Agents of Religious Change”. *Religions* 2, 358–371.

2012 ”An Increasingly Female, Increasingly Urban and Increasingly Liberal Clergy Changing Church Life in Finland: Patterns of Change among the Clergy in Finland”. *Church Work and Management in Change*. Ed. Kati Niemelä. Publication 61. Tampere: Church Research Institute, 112–131.

2013 ”Feminization of the Theological Field and Its Implications to Church Life: Analysis of the Growth of Women in Ministry in Finland”. *Geschlechtsverhältnisse und Pfarrberuf in Wandel: Irritationen, Analysen, Forschungsperspektiven*. Praktische Theologie heute. Hrsg. Simone Mantei, Regina Sommer & Ulrike Wagner-Rau. Stuttgart: Kohlhammer, 165–180.

NIEMELÄ, KATI & SALONEN, KARI

2001 ”Suomalaisten suhtautuminen naispappeuteen”. *Teologinen Aikakauskirja* 106, 3–17.

NÄRHI, PAULA

2006 *Kun alttari erottaa: Erilaisten pappisvirkaa koskevien näkemysten aiheuttamat ristiriidat Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 94. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

2012 *Nainen, pappus ja ristiriita: Haastattelututkimus papin sukupuoleen liittyvien näkemuserojen aiheuttamista ristiriidoista Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Diss. Käytännöllisen teologian laitos, Helsingin yliopisto. E-thesis: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/36220/nainenpa.pdf>

OLSON, DANIEL V.A. & CARROLL, JACKSON W.

1992 ”Religiously Based Politics: Religious Elites and the Public”. *Social Forces* 70, 765–786.

SAARELMA, ANTTI (TOIM.)

2007 *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 101. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

SALOMÄKI, HANNA

2004 *Tosi rakkaus odottaa: Seksuaalieettinen nuortenliike Suomessa*. Yliopistopaino & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 39. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

2010 *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 113. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

2013 ”Haastettu uuden edessä”. *Haastettu kirkko: Osallisuus, yhteisöllisyys ja usko*. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 32. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 3–9.

SPONG, JOHN SHELBY

2005 *Miksi kristinuskon tulee muuttua tai kuolla. (Why Christianity Must Change or Die: A Bishop Speaks to Believers in Exile, 1998.)* Suom. Taneli Junttila. Helsinki: Kirjapaja.

WALD, KENNETH D., OWEN, DENNIS E. & HILL, SAMUEL S. JR.

1998 ”Churches as Political Communities”. *The American Political Science Review* 82, 531–548.

SUOMEN SEURAAVA PRESIDENTTI ON JOKO

KONSERVATIIVI TAI LIBERAALI.

2012 Yle uutiset 23.1.2012. http://yle.fi/uutiset/teemat/presidentinvaalit/2012/01/suomen_seuraava_presidentti_on_joko_konservatiivi_tai_liberaali_3196077.html. Viitattu 13.2.2012.

TULKAA KAIKKI

2012 Kirkolliskokous- ja hiippakuntavaltuustovaalit 2012. <http://www.tulkaakaikki.net/vaalit2012.html>. Viitattu 13.2.2012.

VIKSTRÖM, JOHN

2013 ”Polarisoituneen kirkon yhteiset haasteet”. *Haastettu kirkko: Osallisuus, yhteisöllisyys ja usko*. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 32. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 27–39.

WUTHNOW, ROBERT

1988 *The Restructuring of American Religion: Society and Faith since World War II*. Princeton, NJ: Princeton University Press.